

18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. Харківський національний університет будівництва та архітектури. Харків, 2017. 447 с.

5. Терешков Дмитрий. Странные дома в Запорожье. Безвкусица и Баухаус // LD.ua. декабрь 2019. URL: https://lb.ua/blog/dmitrii_tereshkov/445404_strannie_doma_zaporozhe.html (дата звернення: 21.02.2021).

Мельник Т.В.

*студентка аспірантури 3 курсу,
Інститут проблем сучасного мистецтва
Національної академії мистецтв України*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ГЕНДЕРА ТА ТЕОРІЇ АРХЕТИПІВ

Теорія архетипів дає змогу краще зрозуміти «гендер» та його специфіку. Вона займає особливе місце, як в гендерних студіях, так і суто в феміністичній теорії, яка розглядає архетипи як «динамічні культурні конструкти». Вивчення проблеми архетипу та гендеру у єдності є можливим, оскільки на думку С. Б. Перевозкіна, Ю. М. Перевозкіної та А. М. Трусова архетип є одним із визначальних факторів становлення гендерної ідентичності [3, с. 44–51].

На думку Карла Юнга, архетип є самою суттю, платонівською ідеєю. Психолог пише: «По суті архетип являє той несвідомий зміст, який змінюється, стаючи усвідомленим і сприйнятим; він зазнає змін під впливом тої індивідуальної свідомості, на поверхні якої виникає».

Спіраючись на юнгівську методологію, слід зауважити, що невід'ємними властивостями архетипів є автономність, неусвідомленість, висока емоційна потенція, відчуття надособистості. Вітчизняна дослідниця архетипів, притаманних нашій народній культурі, Н. Лісюк підкреслює, що ці особливі символічні структури центрують інформаційно-почуттєвий космос людини (людську свідомість та емоційну сферу), весь простір культури, все те, що входить в життя людини і зсередини, і ззовні «...відповідно до психологічних механізмів структури людської особистості (Персона, Тінь, Аніма/Анімус, Самість), магістральних шляхів розвитку і становлення людини, насамперед процесу індивідуалізації (архетипи зачаття, зародкового розвитку)» [1, с. 266–267].

Але, якщо «гендер» є архетипом, то пізнання його ідеї, згідно з теорією Карла Юнга, є неможливим. Багатоманітність гендерних відносин є цьому підтвердженням. Різниця сприйняття навколишнього середовища сприяла будівництву різних типів соціальних відносин, а тому й досліджень. Усвідомлення змісту архетипу не пройшло для кожного однаково, а тому є змінним на рівні колективного несвідомого в багатьох. Потрібно враховувати те, що архетипи зверненні завжди до снів, міфів, переказів, творів мистецтва, естетики, казок та інших текстів, котрі є плодом переживання, сприйняття людською свідомістю різних подій в історії людини. Гендер несе в собі міфологічний аспект, оскільки репрезентується безпосередньо через архетипи.

Для більш точного розуміння гендеру як архетипу слід контрастувати його між іншими архетипами. Наприклад: Аніма та Анімус – це начала, які проявляються як у жінок так і чоловіків, їхнім завданням не є створення балансу між чоловічим та жіночим – це завжди домінантність одного. Завдання архетипу гендера є відновити порядок та спокій між цим протиставленням, адже він заперечує, не зважає, на біологічне походження людини. У свою чергу персону може описати гендер у цілому, адже це ідеальний образ, який має відповідати оточенню. Проблемою тут є лише те, що персону орієнтується на стереотипи, тобто те, як вимагає соціум. Гендер намагається нівелювати різницю між біологічним походженням статей, що й зумовлює його архаїчність, звернення до певного біологічного порядку та балансу між статями.

Гендер зв'язаний зі статтю лише як з приватним випадком самого гендера. Але стаття не належить до онтології гендера. Тобто ми розуміємо статтю з гендера, а не гендер зі статі. Сконструювати гендер, тобто провести гендеризацію, це означає концептуально задати набір критеріїв, за якими виробляється гендерне розрізнення. У глибокому розумінні свого змісту, гендер не ототожнюється із статтю. Ці поняття часто співпадають, але у деяких випадках, можуть розрізнятися, або ж співпадати лише частково. У зв'язку із цим вводиться поняття «гендерна ідентичність» – гендер, по відношенню до якого людина відчуває себе та ідентифікує.

Душа (Аніма) забезпечує присутність жіночого початку у чоловіка, тобто його без свідому жіночу сторону, а дух (Анімус) забезпечує присутність чоловічого у жінки, тобто її без свідому чоловічу сторону. Ці архетипи ґрунтуються на біологічному факторі наявності у обох статей і чоловічих і жіночих гормонів. Юнг стверджував, що ці архетипи

еволюціонували протягом віків у колективному несвідомому, як результат між статевих, чи то гендерних взаємовідносин. Філософ стверджував, що і Аніма, і Анімус повинні гармонійно виражатися у особистості, не порушуючи загального балансу. Тобто, чоловік повинен виражати свої «фемінні» властивості поряд із «маскулінними», а жінка навпаки. Лише при таких умовах можливим стане гармонійний, різносторонній розвиток особистості. В індивідів чоловічої статі дія Аніми виявляється у присутності ідеалу жінки, пов'язаного в тому або іншому ступені з образом матері. Образ жінки, Аніми, змінюється у часовому та історичному зрізі. Але, разом із цим, зберігає певні незмінні характеристики. Аніма, звичайно, виглядає молодою, життєво мудрою, але не надто розумною, вона часто пов'язана із землею чи водою. Часто наділена владою. Паралельно у ній проявляються два протилежні аспекти: позитивний та негативний. Вона може бути чистою та невинною, а може бути лукавою та зрадливою. Юнг стверджує, що поняття «Аніми» у чоловіка може співпадати із поняттям «Тіні», що вважає абсолютно неприпустимим. Злиття Аніми та Тіні, як злиття напівсвідомого з несвідомим веде до великої влади без свідомого над людиною. Влада Аніми над людиною проглядається у без свідомій прив'язаності до матері (яка веде до виникнення інстинкту самозахисту), до першої закоханості та кохання загалом. Розвиток Аніми знаходить відображення у чотирьохступеневій структурі Самості. Перша стадія розвитку втілена культурою в образі Єви, символізуючи стихійну, сліпу й неусвідомлену силу інстинктів, відображаючи первісну нерозрізнованість добра і зла, – зрештою, природне біологічне життя у своїй цілісності. Наступними архетиповими образами є Елена Троянська чи Ізольда. Тут на перший план виступає краса, еротична привабливість, сліпе романтичне кохання, що наперед визначає жертвність героя і його загибель. На третій стадії постає прекрасна, душевно багата і щедра Діва Марія, символ піднесеної любові і вірності, у якій ерос злітає до висот духовності. Найвищим проявом цього архетипу є Софія, премудрість Божа [2, с. 175–185]. У «Символах трансформації» К. Г. Юнг зазначає, що стародавні люди вбачали в жінці прояви чотирьох іпостасей: Єви (імпульсивність, інстинктивність), Софії (мудрість), Олени (емоційність) або Марії (чесність, благодійність); у чоловіках – архетип Царя, Воїна, Мага та Закоханого. Це означає, що особистісну реалізацію розглядали через архетипи, які відображали Аніму/ Анімус, тобто архетипічний конструкт інтраперсонального несвідомого. Жінку розуміли або як

істоту вищу за чоловіка, як образ душі, наділяючи її якостями персоніфікованого знання або вищих чеснот, або її розглядали як істоту нижчу за чоловіка, як інстинктивне та надмірно емоційне створіння, і тоді вона втілювала в собі Єву чи Олену. В своїх нижчих формах жінка наділялася такими якостями: звабниця, невірна, лицемірна «вічна жіночність», що зтягує чоловіка у вир, в той же час, загадковістю і таємничістю, в чому проявлявся аспект сирени, що відводить чоловіка в бік від прогресу, еволюції та аспект води, таємниці, безодні [4, с. 38].

Анімус жінки проявляється у її чоловічих рисах. Подібно Анімі чоловіка, Анімус жінки об'єднує три різнорівневі компоненти: чоловічий принцип, який прихований всередині жінки; індивідуальні уявлення людини про чоловічі риси та колективний образ чоловіка. Як жінка напівсвідомо ставиться до зовнішньої сфери застосування чоловічого розуму, а саме: наука та техніка, політика та комерція, так і чоловік ставиться до своїх почуттів. Отже до сфери підсвідомості належить мислення жінок та почуття чоловіків.

Анімус може представляти собою будь-яка чоловіча фігура, від найпримітивнішої до високо духовної, в залежності від розвитку розуму. На відміну від Анімі, Анімус може представляти собою групу чоловіків, чи сукупність чогось, що наділене чоловічими рисами. Можливо, це через те, що домінуюче відчуття – одне, а пануючих поглядів – багато. Анімус має гостру потребу у владі Анімус може представляти невблаганну, жорстоку силу навіть у жінок з дуже жіночою зовнішністю. Іноді в них проявляється щось вперте, холодне і зовсім недоступне. При цьому підкреслюється, що у жінок основний вплив на Анімус – батьківський. Саме батько наділяє Анімус доньки особливим колоритом, котрий ніколи не відображає індивідуальність самої жінки. Подібно Анімі, Анімус включає не тільки негативні риси: жорсткість, нерозсудливість, стійкі злі ідеї, а й досить цінні якості: його творчий потенціал може прокласти шлях до Самості.

Аналіз гендерних архетипів важливий ще й тому, що вони утворюють «сетноархетипи», тобто ті, що відображають характерні риси тієї чи іншої країни, в полі цього дослідження, нас найбільше цікавлять гендерні архетипи в українському соціо-культурному просторі.

Список використаних джерел:

- 1 Лисюк Н. Міфологічний хронотоп: Матеріали до курсів «Міфологія», «Міфологія слов'янська і світова» / Наталя Лисюк. – К.: Український фітосоціологічний центр, 2006. – 200 с.
2. Юнг К. Г. Человек и его символы / Карл Густав Юнг. – М.: Б. С. К., 1996. – 378 с.
3. Грицюта, Н. М. Архетипи української ментальності в сучасній рекламі [Текст] / Н. М. Грицюта // Інформаційне суспільство: наук. журн. – 2011. – № 14.
4. Юнг, К. Г. Символы трансформации / Карл Густав Юнг; пер. А. А. Спектор. – М.: АСТ МОСКВА, 2008. – 731 с.

Мельничук Г.В.

викладач вищої категорії,

Екологічний фаховий коледж

Львівського національного аграрного університету

МУЗЕЙНА ІНКЛЮЗІЯ В УКРАЇНІ

За статтею 30 Конвенції ООН, якою повинна керуватися й Україна, країни-учасниці повинні вживати всіх належних заходів для забезпечення того, щоб громадяни з інвалідністю мали доступ до творів культури, телевізійних програм, фільмів та інших культурних заходів у доступних форматах; до місць культурних заходів чи послуг – театрів, музеїв, кінотеатрів, бібліотек, пам'яток і об'єктів, що мають національну культурну значущість [1].

Для людей з інвалідністю надзвичайно важливо нарівні з іншими брати участь у культурному житті своєї країни. Реабілітація засобами мистецтва, що знаходяться у музеї, своїм гармонійним впливом розвиває, коригує та формує моральні особистісні якості, сприяє формуванню більш складних і високих нових потреб та самовихованню.

Музеї одними з перших серед культурних інституцій зрозуміли, що культура має бути інклюзивною та доступною для всіх.

Музей Ханенків у Києві з 2013 року активно працює зі спеціальними програмами для людей з інвалідністю, які розраховані на незрячих та людей з порушенням зору, на людей з порушенням аутистичного спектру або з синдромом Дауна. Музей презентував перший вебсайт